

Hogyan lett az ember?

Animációs mesefilm készítése alsó tagozaton

Teleki Kitti, Moholy-Nagy Művészeti Egyetem, Fürkész Innovatív Általános Iskola
Domonkos Katalin, PhD: tanító, Fürkész Innovatív Általános Iskola, Budapest

Absztrakt

Írásunkban kísérletet teszünk egy általános iskolai projektünk művészeti nevelési és pedagógiai szempontú bemutatására. A projekt fókuszában egy animációs mesefilm tantermi keretek között zajló elkészítése áll. A tanulóknak lehetőségük nyílt arra, hogy megismerjék az animációs filmkészítés lépéseit, valamint annak gyakorlatát, miközben egy magyarországi nemzetiség múltjával, hagyományaival és jelenével ismerkedtek. A projektben alsó tagozatos – első, második és negyedik osztályos – tanulók vettek részt vegyes csoportban, felépítése alapján három fő tematikus egységből és hét hangsúlyos tevékenységből épült fel.

(Projekt)hátter

Iskolánk sajátos eleme a tanév rendjébe heti rendszerességgel beépített projektpéntek. A projektciklusok általában hat hetesek, minden ciklushoz rendelünk egy fő területet, amin belül a különböző csoportok kiválasztják a saját témájukat, amire a tematikájuk épül. A csoportok sajátossága még, hogy ciklusonként változó összetételűek, életkor tekintetében is vegyesek, különböző évfolyamban tanuló diákok dolgoznak együtt egy-egy projekt során két pedagógus mentorálási tevékenysége alatt. A gyerekek, a csoportok általános tartalmi bemutatása után, maguk választanak témát. A projektciklust a Tudás Expó zárja, amikor minden csoport bemutatja a létrehozott produktumát, termékét. A projektciklusok kiemelt módszerei a kutatómunka és az expó, valamint a fenntarthatósági szempontok beemelése, de jelen tanulmányban ez kifejtve nem, csak említésképpen jelenik meg, a fókusz a vizuális nevelés és az animáció osztálytermi megjelenésén marad.

Jelen írásunkban egy véghez vitt projektet kívánunk bemutatni, melynek során első, második és harmadik osztályos tanulókkal dolgoztunk együtt. A projekt időtartama hat hét volt, ami hat pénteki napot jelent, a hetedik héten az expón mutattuk be a csoport termékét, azaz az animációs mesefilmet. A fő terület a „Kulturális különbségek” volt, a csoport témája pedig a „Hogyan lett az ember?” címet kapta. Már a fő terület véglegesítésekor biztosak voltunk abban, hogy most nem utazunk képzeletben messzi tájakra, hanem maradván hazánkban, a roma kultúrával kezdünk el az alkotás útján ismerkedni. A másik hangsúlyos tartalma projektünknek az volt, hogy a gyerekek maguk készítették vizuális produktumot, a mi esetünkben (1) kutatómunkával a roma kultúrát bemutató ismeretterjesztő eszközöket és (2) egy roma népmeséből közösen készített animációs mesét.

A kezdeti és a legnagyobb nehézséget a mese kiválasztása jelentette, olyat kerestünk, amibe a lehető legkevesebb magyar népmesei motívum szerepel, valamint a benne szereplő tárgyak vagy helyzetek összekapcsolhatóak a roma kultúrával kapcsolatos kutatómunkával, szemléltető-tájékoztató jellegű

produktumok készítésével. A választásunk végül egy kevésbé ismert, azonban már megfilmesített eredetmesére esett (Bársony és Daróczi, 2005), de arra nagy hangsúlyt fektettünk, hogy a gyerekek végig csak a szöveggel dolgozzanak, a mese vizuális megjelenítésével nem találkoztak.

A projekt fő egységei

A projektünknek három fő egysége volt: az előkészítő fázis, ezt követte, a hosszabb időt igénybe vevő szöveggel való tervezési munka, melynek során a szöveget képi információvá, képi nyelvvé formálták a gyerekek. Végül a mozgókép gyártási szakaszában létrejött a történet, a kép és hang egysége, valamint az expón, az iskola közössége előtt, levetítettük a mesét. A három fő szakasz tematikus egységei és fő tevékenységei a rendelkezésünkre álló projektidőszak alapján:

I. Előkészítés

1. alkalom: Ismerkedés, ráhangolódás
- II. Szövegből kép (tervezés)
 2. alkalom: Forgalókönyv készítése
 3. alkalom: Karaktertervezés
 4. alkalom: Helyszínek (hátter) tervezése
- III. Mozgásba hozva (gyártás)
 5. alkalom: A forgatás - mozgásba hozva
 6. alkalom: A hangok szerepe - hangalámondás, aláfestő zene, zörejek
 7. alkalom: Tudás Expó

I. Előkészítés

Első alkalom: Ismerkedés, ráhangolódás
 Feladat:

- Bemutatkozásos játék
- Mi fog történni a 6 hét alatt?
- Mi az az animáció? Hol találkoztál már vele? (gondolattérkép)
- Mese meghallgatása, átbeszélése
- Hangulatrajzok/kiragadott pillanatképek készítése
- Munkák bemutatása, záró kör

Kulcsfogalmak: animáció, stop motion, gondolattérkép, történetmesélés, hangulatrajzok.

1. kép. Hangulatrajzok, pillanatképek a meséről

Fejlesztendő képességek: divergens gondolkodás, belső képalkotás, (vizuális) kommunikációs, modalitásváltás, rajzkészség, alkotóképesség, személyes és társas

Munkaforma/munkamódszer: csoportmunka, frontális munka, megbeszélés, egyéni munka

Eszköz/technika: Grafikai technikák: ceruza, színes ceruza, porpasztel

Első tevékenységünk egy játékos ismerkedős csoportindító játék volt, majd ezt követte a projektciklus céljának és feladatainak rövid bemutatása. Ezután a gyerekek animációval kapcsolatos előzetes ismereteinek felidézése, megismerése

következett gondolattérkép készítésével. Majd a mese felolvasása és az első benyomások megosztása után a diákok önálló munkában a történetből kiragadott hangulatrajzokat készítettek (1. kép). Az első benyomások meghallgatása után szóba kerültek a mesélő részéről a mesébe beemelt valóságelemek, úgy mint vályogvető gödör, ahol az emberhez való alapanyagot gyúrta meg az Isten, vagy a kemence, de ezekhez a tárgyakhoz a későbbiek során még visszatérünk.

II. Szövegből kép

Második alkalom: Kiscsoportok alakulása, meserészletek kiosztása, forgatókönyvvrajzolás

Feladat:

2. kép. Az egyéni forgatókönyvek

- Inspirálódás, mozizás, hogyan jön létre az animáció? Korábbi diákmunkák megtekintése
- Mese meghallgatása, felelevenítése
- Csapatalakulás és meserészletek (4 jelenet) kiosztása
- Egyéni képes forgatókönyvrajzolás post-itekre
- Munkák bemutatása

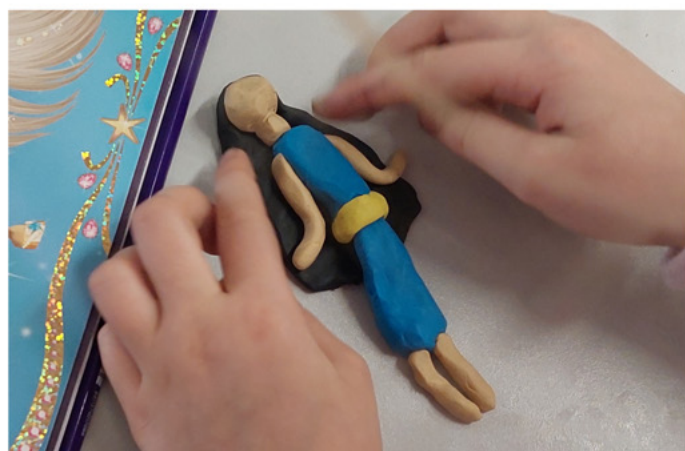
Kulcsfogalmak: digitális történetmesélés, modalitásváltás, redukció, forgatókönyv, cselekményábrázolás

Fejlesztendő képességek: belső képalkotás, (vizuális) kommunikációs, modalitásváltás, redukció, elemző, szintetizáló, személyes és társas

Munkaforma/munkamódszer: frontális munka, megbeszélés, egyéni munka, páros munka, csoportmunka

Eszköz/technika: Grafikai technikák: grafit ceruza, filctoll

A foglalkozás elején korábbi, diákok által készített animációs filmeket mutattunk be referenciaként, majd a választott mesét elevenítettük fel, és egységekre osztottuk azt (1. sz. melléklet). Ezt követően csoportokat hoztunk létre, akik között kiosztottuk a meserészleteket. Minden csapat a saját meserészletével dolgozott a továbbiakban. A mese szekvenciákra (helyszínekre, jelenetekre) bontása után egyelőre önálló munkában a gyerekek azt állították össze, hogy mi történik az adott szekvencián belül, azaz minden csoporttag létrehozta a maga

3. kép. Végző forgatókönyvek és karakterek

rajzolt forgatókönyvét (2. kép). Ehhez post-iteket használtuk, amire vázlatosan megrajzolták az egymást követő jeleneteket. A forgatókönyv mint egy képregény, segít a koncepció és az első ötletek vizualizálásában, és elősegíti a tervezés későbbi szakaszaiban a részletek kidolgozását is. A tervezés során, majd a gyártásnál is mint egy vizuális térkép funkcionál, ami segít a gyerekeknek átlátni a munkafolyamatot. A tervezésnek ezen a pontján a cselekményábrázolásra helyeztük a hangsúlyt, ahol a szöveg- és kép kapcsolatának illusztrálásával foglalkoztunk, érintve a filmkészítéshez szükséges plánozás alapjait.

Harmadik alkalom: Forgatókönyv véglegesítése, karakter-tervezés
Feladat:

- A kemma mint mágikus tárgy
- Közös forgatókönyv véglegesítése, ötletek mixelése
- Karaktertervezés
- Munkák bemutatása

Kulcsfogalmak: karakter, tervezés

Fejlesztendő képességek: divergens gondolkodás, belső kép-alkotás, (vizuális) kommunikációs, rajzkészség, alkotóképesség, személyes és társas

Munkaforma/munkamódszer: csoportmunka, frontális munka, megbeszélés, egyéni munka

4. kép. A forgatás

Eszköz/technika: Grafikai technikák: grafit és színes ceruza, filctoll. Plasztikai munka: színes gyurma.

Az első két foglalkozás után egyértelművé vált, hogy több időt kell szánnunk a gyerekek által kevésbé vagy egyáltalán nem ismert meseszimbólumokra. Az egyik ilyen a kemence volt, ami teljesen ismeretlen volt a gyerekek többsége számára. Így az első megbeszélés, megismerés után is vagy nehezen illesztették be a tárgyat a mese szövetébe, vagy az ábrázolással kapcsolatban voltak nehézségeik. Ezért a harmadik alkalom első órájában többféle kemencével (fazekas, sütéshez használt kemence) ismerkedtünk meg, majd mindenki elkészítette a maga mesebeli mágikus kemencéjét. Ez után a már kialakított csoportokban dolgoztak tovább a tanulók.

Az egyéni forgatókönyvek átbeszélése után, megkezdődött az „ötletmixelés”, ahol a csapatok közösen összefűzték a felvázolt jeleneteket, esetleg új ötletekkel egészítették ki a korábbi terveket. A forgatókönyv pontosítása és véglegesítése után a saját jelenetük szereplőinek megtervezése, elkészítése következett, ami azt jelentette, hogy mind a négy csoport létrehozta a karaktereiket a saját elképzelésük alapján. Így született meg a többféle ember- és istenábrázolás. Az animálható, filmben szereplő figurák kivitelezéséhez színes gyurmát használtak. A korábban készített hangulatrajzokból és vázlatokból kiindulva a gyerekek egyszerű, mozgatható formákra redukálták a karaktereiket, és elkészítettek minden egyéb olyan vizuális elemet is, amit a forgatókönyv alapján mozgatni terveztek a jelenetekben (3. kép).

Negyedik alkalom: Helyszínek, hátterek tervezése (háttértervezés, újrashasznosított anyaghasználat, fenntarthatóság) Feladat:

- Kutatómunka, ismeretterjesztő munka: roma zászló, himnusz, népviselet
- Zero waste életmód, hogyan előzhetjük meg a hulladék termelést?
- Forgatókönyv szerint a helyszínek megtervezése, kivitelezése
- Munkák bemutatása

Kulcsfogalmak: helyszín, látványterv, háttér, tervezés, poszter

Fejlesztendő képességek: divergens gondolkodás, belső képalkotás, (vizuális) kommunikációs, rajzkészség, alkotóképesség, személyes és társas, rendszerezés

Munkaforma/munkamódszer: csoportmunka, frontális munka, megbeszélés, önálló munka, gyűjtőmunka

Eszköz/technika: Grafikai technikák: grafit és színes ceruza, filctoll, porpasztell kréta.

A negyedik foglalkozás során két irányban folytattuk a munkát. Egyrészt a roma kultúráról és a zero waste életmódról kutatómunkával gyűjtött információkat rendezve ismeretterjesztő poszttereket készítettek a tanulók csoportmunkában. Másrészt a csoportokon belüli egyeztetések után és a saját meserészleteik forgatókönyve alapján elkészítették a szükséges helyszínek háttereit. A látványtervek színvilágának megalkotásához inspirációként bemutattunk néhány autentikus roma népviseletet és színhasználatot, majd az elkészült gyurma karakterek arányaihoz igazítva kevert grafikai eszközökkel (kréta, filc, ceruza) szabadon alkották meg a háttereket a filmhez.

III. Mozgásba hozva

Ötödik alkalom: Forgatás

Feladat:

- Forgatás
- Hagyományos roma ételek párosító és poszterkészítés.
- Hagyományos roma mesterségek párosító és poszterkészítés.
- Szöveg-, mesemondás gyakorlása.

Kulcsfogalmak: animáció, stop motion, poszter

Fejlesztendő képességek: divergens gondolkodás, belső képalkotás, (vizuális) kommunikációs, rajzkészség, alkotóképesség, személyes és társas, rendszerezés

Munkaforma/munkamódszer: csoportmunka, frontális munka, megbeszélés, önálló munka, gyűjtőmunka, forgószínpad

Eszköz/technika: digitális fényképezőgép, fényképezőgép állvány, laptop, stop motion

Ezen a projektnapon is több szintéren folyt a munka forgószínpadszerűen. A négy csoport más-más feladaton

dolgozott: amíg az első csapat forgatott (4. kép), a második a hagyományos roma ételekkel ismerkedett, a harmadik csapat a roma mesterségek megismerésébe ásta bele magát, a negyedik csapat pedig a mese szövegét tanulta. A forgatásnál a gyerekek képkockáról képkockára fotózták be az előre megtervezett jeleneteiket, valamint egy digitális szoftver segítette őket abban, hogy rögtön visszanezessék és ellenőrizhessék az elkészült mozgatásokat. A feladatok befejezése után, egy helyszínnel továbblépve új feladatot kaptak a csoportok. A foglalkozás végére mind a négy feladatot teljesítették a csapatok.

Hatodik alkalom: A hangok szerepe - hangalámondás, aláfestő zene

Feladat:

- A készítőik önarcképeinek elkészítése.
- Betűk alkotása a címhez.
- Meserészletek felmondása (voiceover).
- Zenék beemelése.

Kulcsfogalmak: animáció, voice-over

Fejlesztendő képességek: divergens gondolkodás, belső képalkotás, (vizuális) kommunikációs, rajzkészség, alkotóképesség, személyes és társas

Munkaforma/munkamódszer: csoportmunka, egyéni munka, megbeszélés, frontális munka

Eszköz/technika: Grafikai technikák: grafit és színes ceruza, filctoll, mobiltelefon, hangrögzítő app, laptop

Az utolsó projektalkalommal a gyerekek egyedi betűket hoztak létre, amivel a mese címét jelenítettük meg, majd önarcképet készítettek a nevükkel ellátva, amit a mese végén a készítőik bemutatására használtunk a stáblistánál. Közben egy-egy csoporttal az adott szekvencia hanganyagát vettük fel. Az elkészült sokszínű mozgóképes anyagok értelmezéséhez kulcsfontosságú szerepet játszott a hang alámondása, majd a megfelelő hangulatkeltő zene kiválasztása. Az utómunkálatok befejezésével; a kép és a hang szinkronizálásával lezáródott a munkafolyamat. A csapat által készített "Hogyan lett az ember" c. animációs filmet egy héttel később (5. kép) a Tudás Expón mutattuk be, amihez egy rövid magyarázó werk-film is készült.

5. kép. A teljes animációs mese elérhetősége

Irodalom

Bársony, J., Daróczi Á (2005). *Vrana mámi mesél. Roma népismeret az általános iskolák 1-4. osztálya számára.* Budapest. SuliNova. ISBN 963868200, 77. o.

Kárpáti, A. (szerk. 2019) *Vizuális kommunikáció az oktatásban. Módszertani kézikönyv.* Budapest. Eötvös Loránd Tudományegyetem. ISBN 978-963-489-131-4

1.sz. melléklet: Forgatókönyv

Ez még akkor történt, amikor a szent Jóisten megteremtette a földet, akkor is a hetedik napon.

Nagyon elégedett volt és gyönyörködve nézett körül, ragyogott a nap, zöldelltek a fák, virágok illatoztak mindenütt, boldog mosollyal nyugtázta: – Hát igen, minden a legnagyobb rendben, jól tettem, amit tettem!

Hanem mikor már délutánra járt az idő azon vette észre magát, nagyon egyedül van, nem akad senki, akivel szót válthatott volna. És hiába volt addig mindennel kibékülve, valami különös nyugtalanság vett rajta erőt. Olyan erős hiányérzet gyötörte, hogy már-már szinte fáj.

– Ez így nem mehet tovább! – mondta magának. És tudjátok mit csinált?

Fogta magát, felgyúrta a nadrág szárát és beállt a vályog gödörbe, ásni kezdett, jól megdolgozta ahogy csak kell, hogy formálható legyen, tett hozzá kis vizet, szórt bele pelyvát, még egy kis sót is ütött belé. Amikor már a sár engedte magát gyúrni, elkezdett belőle embert formálni, csinált kezet, lábat, fejet és a végén még eszet is tett belé. Amikor pedig mindennel készen volt, begyújtott a kemencébe, és azon mód gyorsan, betette az embert sülni.

Ott járkált, sürgölődött forgolódott a kemence előtt, aztán gondolt egyet, lenyitotta a kemence ajtaját, kivette az embert, homlokon csókolta, hogy az rögtön megéledt. Csak akkor nézte meg tüzetesebben. – Olyan fehérekés maradt a kis bőre, a haja meg olyan sárgás.

– Az én teremtményem vagy, így hát te leszel a fehér ember. – mondta. És máris sokkalta jobban érezte magát, mert legalább volt kihez szóljon.

Hanem másnap ahogy felvirradt, megint csak ott találta magát a Jóisten a vályogvető gödörben, és már megint sárt dagasztott, hogy embert formázzon belőle. Nem felejtett az agyagba pelyvát, vizet, sót rakni. Ahogy kész volt a sár, megformázta az embert. Kezet, lábat, fejet, testet formált neki, és végül még eszet is tett belé. Berakta sülni a forró kemencébe.

Na és aztán tudjátok mit csinált? Hát leült a fehér ember mellé beszélgetni, mesélt, beszélt, mesélt, beszélt. – Majd gyorsan lekapta a kemence ajtaját, kikapta belőle az embert, életre csókolta, és aztán nézte, nézegette. – Az embernek fekete

lett a bőre, a nagy melegtől apró karikákban zsugorodott a haja. – Na, hát te leszel a fekete ember, és fiának fogadta őt is!

A harmadik napon nagy elszánással nekifogott megint. – Dudorászva, énekelve nekiállt készíteni a harmadik embert. Tett a sárba friss vizet, pelyvát, meghintette friss sóval is. Formázott neki kezet, lábat, fejet, testet, és persze még eszet is tett belé. Amikor mindez készen volt, berakta a forró kemencébe sülni. Jó érzésekkel telve dalra fakadt. Majd lenyitotta a kemence ajtaját, kivette, és életre csókolta harmadik embert is. Az ember bőre szép barnára sült, olyan volt, mint a friss cipó héja, a haja hullámos, a szeme fekete. – Na, fiam! Te leszel a cigányember! – mondta. A cigányok azért énekelnek, táncolnak máig is szívesen, mert a Jóisten is dalolva alkotta őket, és a jókedvét adta nekik ajándékba. Hát így történt, hogy a Jóisten megteremtette az embert, s mindjárt többfélét.